

УДК 811.112.2'373.7

**ВІДТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МАРКОВАНОЇ
РОЗМОВНО-ПРОСТОРІЧНОЇ ЛЕКСИКИ І ФРАЗЕОЛОГІЇ
У ПЕРЕКЛАДІ**

**(на матеріалі німецькомовного перекладу
твору М. Коцюбинського “Fata Morgana”)**

В. В. Лазарович, І. Я. Малашевська

Стаття присвячена вивченню особливостей перекладу національно-маркованих фразеологічних одиниць засобами мови-реципієнта. При відтворенні розмовно-просторічної фразеології доцільними є методи досягнення повної та неповної еквівалентності, аналогії, дескриптивного перекладу.

Ключові слова: розмовно-просторічна лексика і фразеологія, метод досягнення повної та неповної еквівалентності, аналогія, дескриптивний переклад.

Дана стаття присвячена вивченню однієї з найактуальніших проблем перекладознавства — особливостей відтворення національно-маркованих мовних одиниць засобами мови-реципієнта. Специфіка питання зумовлена з одного боку тим, що художній твір М. Коцюбинського відображає в образах певну дійсність, пов'язану з життям конкретного народу, з його історією, культурою, віруваннями і звичаями, психологічними особливостями. З іншого боку, виникає питання про можливість передачі національної своєрідності оригіналу засобами іншої мови.

Досліджувана тематика тісно переплітається з теоретичними даними про мовну картину світу, як вчення про мовний тип певного соціуму, його своєрідність та місце і роль цього соціолінгвістичного “осколка” у загальносвітовому мовному дзеркалі [3, с. 18]. В. фон Гумбольдт та його послідовники розглядали вивчення закономірностей розвитку мови у тісному зв'язку з народним життям і народною психологією [1, с. 372].

Розмовно-просторічна лексика і фразеологія, на наш погляд, є невід'ємною складовою частиною національно-маркованого пласту української мови. Адже вони віддзеркалюють специфічний колорит української дійсності, своєрідну образність мислення простого люду, його психологічні особливості, які не завжди є легкими для розуміння іншомовного читача. “Все, що в іншокультурному тексті реципієнт не розуміє, що для нього є дивним, вимагає інтерпретації, служить сигналом наявності в тексті національно-специфічних елементів культури, в якій створено текст” [4, с. 37].

Порівняльний аналіз перекладу розмовно-просторічної лексики і фразеології твору М. Коцюбинського “Fata Morgana” німецькою мовою засвідчує, що основним принципом підходу перекладача до відтворення досліджуваних мовних одиниць є максимальне збереження всіх параметрів українського оригіналу. Завдяки цьому стає можливим повністю еквівалентне відтворення розмовно-просторічної лексики і

фразеології. Порівняємо: “Ач, гладуха — трясє салом, розносить поговір.” — “O, diese Dicke, die schüttelt ihr Fett und verbreitet Klatsch.” “...добрий ранок, щоб йому черви язик сточили.” — “...ein nettes Herrchen, sollen ihm die Würmer die Zunge zerfressen.” “Як хочеш, пане добродзею, покушать меду, викури бджіл.” — “Wenn man Honig essen will, ‘gnädiger Herr’, muß man die Bienen ausräuchern.”

В українському розмовному, просторічному, а відтак і в художньому мовленні психолінгвістичне осмислення дістала лексико-граматична категорія середнього роду для експресивної передачі позитивних емоцій (пестливість, ласкавість, співчуття). Порівняємо: “Найдужче серце боліло в неї за Гафійку — таке молоде, єдина дитина і мусить голодом моритись.” — “Am meisten grämte sie sich um Hafijka — solch ein junges Ding, das einzige Kind und muß Hunger leiden.” Наведені просторіччя можна вважати повними еквівалентами, оскільки шляхом відтворення лексико-граматичної структури, предметно-логічного й емоційно-експресивного значення тут досягнуто повної функціонально-стилістичної адекватності. Однак повні українсько-німецькі розмовно-просторічні еквіваленти є загалом рідкісним явищем. Набагато частіше зустрічаються неповні еквіваленти. Порівняємо: “Ігі на тебе! Ти обміннику. Щез би у озеро та в тріски.” — “Ach, zum Teufel mit dir, du Wechselbalg! Versänkest du doch im See und verschwändest für immer.” “На дідька б лисого сидів я тут.” “Den Teufel würde ich hier sitzen.” “Се їм так не минеться, чужа правда вилізе боком.” — “Das bleibt ihnen nicht geschenkt! Das Unrecht wird ihnen vergolten.”

У першому реченні український вислів “Ігі на тебе!” замінено німецьким “Ach, zum Teufel mit dir.” Частина речення “та в тріски” відтворена як “verschwändest für immer.” Решта речення перекладена еквівалентно. У другому реченні пропущено без перекладу компонент “лисий”, що пояснюється, мабуть, відсутністю в німецькій мові словосполучення “чорт лисий”. У третьому реченні вислів “чужа кривда вилізе боком” перекладено описово, як “Das Unrecht wird ihnen vergolten.” У всіх прикладах спостерігається часткова втрата образності, але зберігається смислова функціональна адекватність оригінального тексту.

Утворення неповних еквівалентів зумовлюється, на наш погляд, тим, що іноземний читач стабільно користується своїм досвідом у сприйманні будь-якого тексту. Він може лише частково осягнути існуючі в тексті оригіналу емоції та асоціації [2, с. 311].

Носії розмовної української та німецької мов по-своєму осмислювали об’єктивний світ, образно перейменовували вже названі на різному мовному матеріалі поняття. У зв’язку з відмінністю смислових відтінків просторіччя не можна вимагати повних еквівалентів для його відтворення, оскільки, як вже зазначалося, дослівний переклад майже неможливий. Важливіше, щоб певний авторський прийом дійшов до читача і виконав свою художню функцію. Тому іноді краще передати в перекладі лише смисл і просторічний відтінок, ніж шукати точний відповідник. У такому разі найбільш доцільним виявляється дескриптивний переклад розмовно-просторічної лексики. Порівняємо: “нащо робити з писка халяву” — “Wozu macht ihr einen Menschen zum Gespött.” “Андрія взяло за живе.” — “Andrij war an einer empfindlichen Seite berührt.” “Нехай вже воно присохне на ній, як на собаці.” — “Soil das schon mit ihr zusammen begraben werden.”

Не менш ефективним методом відтворення розмовно-просторічної лексики і фразеології є пошук смислових аналогізмів. Порівняємо: “Цілий вік із тебе луску шкребли, а ти, воле, у плузі йди. Наша доля така — робім і грудьми, та не будем людьми.” — “Dein Lebtag hat man dir das Fell über die Ohren gezogen, während du wie ein Ochs das Joch schleppst. Das ist unser Los — wir rackern uns ab, aber kommen nicht hoch.” Фразеологізм “з когось луску шкребти” відтворено німецьким “j-m das Fell über die Ohren ziehen” з аналогічним значенням “когось експлуатувати”.

Таким чином, збереження образу, на якому базується певний розмовно-просторічний словесний комплекс, не повинне бути самоціллю перекладача. Він зобов’язаний шукати семантично і стилістично рівновартісні відповідники у лексико-фразеологічному фонді мови-рецепієнта.

Розбіжності у внутрішній формі аналізованих розмовно-просторічних пар пояснюються своєрідністю образного мислення, різною історією, культурою і національною самобутністю українського і німецького народів.

Українській, як і німецькій розмовно-просторічній лексиці, властиве не тільки національне, а й своєрідне емоційно-експресивне забарвлення, яке часом важко врахувати при перекладі. Розмовно-просторічні пари, збігаючись за логіко-предметним значенням, часто виявляються несумісними за ступенем експресії і тому не забезпечують повної адекватності відтворення. Наприклад, слова негативного оцінного плану у просторічному мовленні вживаються тоді, коли емоційна інформація виявляється важливішою за поняттєво-раціональну. Вони використовуються як яскраві стилістичні елементи, що служать для надання текстові певного емоційно-експресивного відтінку. Так, у творі Коцюбинського “Fata Morgana” зустрічаються народні магізми-прокльони і магізми-заклинання з частками “бодай”, “хай” і дієсловами в наказовій формі. Вони значно емоційніші, ніж їх німецькі відповідники. Порівняємо: “Я таки казав йому — бодай тобі, кажу, така болячка у печінки, і твоїй Сурі, і всьому кодлу твосму.” — “Ich hab es ihm auch gesagt — wenn es nicht wahr ist, da mag dich, deine Sura und deine ganze Sippe der Henker holen.” “... бий його трясця...” — “... hohl ihn der Kuckuck...” “Хай вона тобі западеться!” — “Der Teufel soll Sie holen!”

Аналіз фактичного матеріалу засвідчує, що в українській мові негативна конотація магізмів створюється здебільшого поєднанням інтонації і контексту. У німецькому перекладі замість різнобарвних українських магізмів-прокльонів, як правило, вживаються мовні одиниці з стрижневими компонентами “Teufel”, “Kuckuck”, “Henker”.

Таким чином, на основі проведеного аналізу фактичного матеріалу можна прийти до висновку, що при відтворенні розмовно-просторічної лексики і фразеології доцільними виявляються методи досягнення повної та неповної еквівалентності, аналогії та дескриптивного перекладу. На перший план виступає необхідність досягнення функціонально-стилістичної адекватності перекладу.

Перекладач мусить завжди враховувати експресію просторічних елементів, наявність певних втрат, які підлягають обов’язковій компенсації, щоб зберегти художню рівновагу між текстами оригіналу і перекладу.

Список літератури

1. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. — М., 1985. — С. 372.
2. Дідківська Л. П. Проблема сприйняття інокультурного художнього тексту носіями різних культур. // Проблеми зіставної семантики. Збірник статей за доповідями міжнародної наукової конференції. — Київ, 1999, с. 311 – 315.
3. Постовалова В. К. Картина мира в жизнедеятельности человека. // Роль человеческого фактора в языке. — М., 1988, — с. 18.
4. Сорокин Ю. А., Марковина И. Ю. Опыт систематизации лингвистических и культурологических лагун. // Лексические единицы и организация структурного текста. — Калинин., 1983.

Художня література

5. Коцюбинський М. *Fata Morgana*. — Київ. — “Веселка”, 1989.
6. Kozjubinski M. *Fata Morgana*. — Staatsverlag der Nationalen Minderheiten der UdSSR. — Kiew, 1938.

Лазарович В.В., Малашевская И. Я. Воспроизведение национально-маркированной разговорно-просторечной лексики и фразеологии в переводе (на материале немецкого перевода произведения М. Коцюбинского “Fata Morgana”).

Статья посвящена изучению особенностей перевода национально-маркированных фразеологических единиц способами языка-реципиента. При передаче разговорно-просторечной фразеологии целесообразными являются методы достижения полной и неполной эквивалентности, аналогии, дескриптивного перевода.

Ключевые слова: разговорно-просторечная лексика и фразеология, метод достижения полной и неполной эквивалентности, аналогия, дескриптивный перевод.

Lazarovich V. V., Malashevskaja I. J. Reproduction of national-labelled conversational-low colloquial lexics and phraseology in the translation (on the material of the German translation of M. Kotsyubinskij “Fata Morgana”).

The article is devoted to the study of the peculiarities of national-labelled phraseological units by the means of the language- recipient. By the transferring of the conversational-low colloquial phraseology the methods of achievement full and partial equivalence, analogy, descriptive translation are advisable.

Key words: conversational-low colloquial lexics and phraseology, method of achievement full and partial equivalence, analogy, descriptive translation.

Стаття надійшла до редакції 23 квітня 2007 р.